

Razvoj likovnog senzibiliteta kod djece rane i predškolske dobi

---

Koporčić, Nikolina

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:216755>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-06**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

Nikolina Koporčić

RAZVOJ LIKOVNOG SENZIBILITETA KOD DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, srpanj, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

Nikolina Koporčić

RAZVOJ LIKOVNOG SENZIBILITETA KOD DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI
ZAVRŠNI RAD

Mentor rada: prof.dr.art. Antonija Balić Šimrak

Zagreb, srpanj, 2022.

SAŽETAK

Likovni senzibilitet kod djece razvija se u ranoj razvojnoj dobi. Za likovni razvoj potrebna je dječja igra, kvalitetno okruženje, različiti materijali te motivacija u čemu veliku ulogu ima odgojitelj. Cilj ovog istraživanja bio je uvidjeti koliko djeca rane i predškolske dobi u jednom vrtiću Brodsko – posavske županije imaju razvijen likovni senzibilitet. Prikazana je važnost dječje igre i poticajnog okruženja u likovnom razvoju, likovni razvoj djeteta, uloga odgojitelja u dječjem izričaju te analiza dječjih radova podijeljenih u nekoliko kategorija.

Ključne riječi: likovni senzibilitet, motivacija, odgojitelj

SUMMARY

Artistic sensibility in children develops in early developmental age. Children's play, quality environment, various material and motivation are needed for artistic development, in which the preeschool teacher plays a major role. The goal of this research is to find out how well children of early and preschool age in one kindergarten in Brod-Posavina County have developed artistic sensibility. The importance of children's play and a stimulating environment in artistic development, artistic development of children, the role of preschool teachers in children's expression and the analysis of children's art work divided into several categories are presented.

Key words: artistic sensibility, motivation, preschool teacher

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. <i>Kreativnost</i>	1
1.2. <i>Ometanje dječjeg likovnog izražavanja</i>	2
1.3. <i>Likovni razvoj</i>	3
1.4. <i>Likovni materijali</i>	4
1.5. <i>Crtaće tehnike</i>	5
1.6. <i>Dosadašnja istraživanja</i>	6
2. CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA	7
3. METODE ISTRAŽIVANJA	8
4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	9
5. RASPRAVA	15
6. ZAKLJUČAK	19
LITERATURA	21

1. UVOD

Između glavnih subjekata u vrtiću, odgojitelja i djeteta odvija se verbalna i neverbalna te ostali oblici komunikacije. Igra i likovno stvaralaštvo u interaktivnom su odnosu jer dječja igra je jedan od najprimjerenijih oblika učenja i poticanja stvaralaštva. Odgojitelj je taj koji ima značajnu ulogu u osmišljavanju likovnih problemskih situacija za djecu putem igre. Likovnim postupcima djeca razvijaju i njeguju likovnu radoznalost čime se potiče likovno stvaralaštvo, usvaja se likovni jezik, razvija se vizualna percepcija, mašta, memorija, estetski senzibilitet, kreativno mišljenje, tehnička spretnost, osjećaj za prostorne odnose itd. Motivacija djece za likovno stvaralaštvo također je jedna od bitnih uloga odgojitelja te ovisi o samom njegovom uvjerenju. Iznimno je važan razgovor između odgojitelja i djece. Bitno je također poticati dječje ideje i osjećaje putem što zanimljivijih npr. glazbenih ili nekih drugih izričaja. (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010)

Okruženje u kojemu se dijete nalazi odnosi se na njegovu fizičku ili socijalnu okolinu. Ono uveliko utječe koliko će dijete moći iskazati svoju kreativnost. Fizička okolina uključuje različite predmete, materijale i opremu za kreativno izražavanje. Uz to, djetetova sloboda, povjerenje i otvorenost osnažuju njegovu kreativnost. (Slunjski, 2013)

1.1. Kreativnost

Kreativnost je mentalni proces u kojem dolazi do stvaranja novih rješenja problema, ideja i pojmova te stvaranja novih veza između ideja i pojmova. Lella Gandini (Gandini i dr., 2005) navodi kako dijete svojim crtežom izražava svoje potrebe, istraživanja, želje, pretpostavke i otkrića. (Slunjski, 2013)

Jezik umjetnosti djeca uče kroz svoje spontane aktivnosti kao što su igre riječima, dramske igre, glazbene igre, igre tijelom, materijalima, matematičkim i likovnim igrama. Djecu možemo potaknuti da koriste različite umjetničke jezike na načine da ih potičemo na čuđenje, odnosno istraživanje i stjecanje iskustva mnogim zanimljivim materijalima, da osnažujemo njihove sposobnosti, jačamo urođenu sklonost promatranja, čuđenja i uočavanja detalja, da potičemo samostalno korištenje raznih izražajnih materijala te na promišljanje o novim perspektivama i mogućnostima izražavanja. (Slunjski, 2013)

Likovni jezik kod djece važan je zbog toga što njime izražavaju nešto što drugim jezicima ne mogu. On je urođeni jezik koji je potrebno njegovati te trebamo paziti kako ga svojim neprimjerenim postupcima nećemo ugušiti. Smatra se da je likovni jezik često jedini način kojim dijete može izražavati svoje misli, ideje i doživljaje. Brešan (2008) navodi kako dijete kroz likovnu kreativnost i likovno izražavanje kombinira svjesne i nesvjesne značenjske čimbenike te tako komuniciraju s okolinom. Bitno je da dijete ne učimo kako se nešto treba crtati nego da ga pustimo da se samostalno izražava. Ako se djetetu omogući sloboda u likovnom izražavanju dolazi do ugone u kreativnoj likovnoj aktivnosti u kojoj se razvija stvaralaštvo i mašta. (Pivac, 2016) Djeca u crtanju imaju složen jezik simbola te pomoću različitih materijala djeca svoj likovni jezik mogu i dalje razvijati. Nakon nekog vremena dijete će otkriti boje, linije, teksture, proporcije itd. Dijete upoznaje linije vrlo rano, još na početku istraživanja i korištenja olovki. Zatim će dijete upoznati vrste linija, a to su debela-tanki, ravna-zakrivljena, cik-cak, valovita, spiralna i slično. Isto tako, dijete će istraživanjem boja više saznati o primarnim i sekundarnim bojama te njihovim nijansama. Djeca rado koriste materijale kao što su flomasteri, vodene i drvene bojice, kolaž papir, tuševe u boji, tempere (posebno slikanje prstima). Svako dijete kreativno je na svoj način. Neka djeca mogu biti kreativna u jednom području, a neka u drugom. Bitno je pokazati da cijenimo dječji rad i trud koji u njega ulažu. Od velike važnosti je sam proces izrade rada zbog toga što kroz rad dijete pokazuje kako se osjećalo, kako je razmišljalo, prikazuje svoja iskustva i doživljaje. Onako kako se odnosimo prema dječjem radu pokazujemo djetetu koliko cijenimo njegov rad i trud, ali i njega samog. (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010) Kreativnost djeteta može se vidjeti i kroz dječje osobine ličnosti, npr. nezavisnost, praktičnost, emocionalna stabilnost, inteligencija itd. (Čandrić, 1988)

1.2. Ometanje dječjeg likovnog izražavanja.

Bilo kakvo ograničavanje dječjeg likovnog izražavanja je ometanje dječjeg likovnog stvaralaštva. Može se reći da do toga dolazi zbog toga što okolina ne razumije dječji likovni razvoj i na koji način mogu loše utjecati na razvoj dječjih sposobnosti. Pomoću dječjeg crteža može se otkriti puno toga o djetetu kao što su dječje misli, doživljaji, osjećaji, shvaćanja, ali i poteškoće i nedostaci. Iako dječji crteži izgledaju jednostavno odrasli ga ne bi trebali podcjenjivati. Od velike je važnosti poznavati dječji likovni razvoj kako bi se znalo na pravilan način vrednovati dječji crtež. (Kroflin i sur., 1987) Mnogi roditelji često ispravljaju djecu ako krenu putem kojim oni ili škola nisu zamislili. Malo roditelja zna potaknuti, ohrabriti djecu za

stvaranje vlastitih ideja. Odgojitelji, pa i roditelji ne bi trebali nametati svoje načine viđenja niti im previše usmjeravati pažnju na ono nešto što oni smatraju bitnim. Belamarić (1987.) navodi kako poučavanje djeteta različitim shemama, kao i pohvaljivanje radnji koje dijete pasivno ponavlja može loše utjecati na njegovo opažanje i doživljavanje svijeta. Uplitanjem i nametanjem u dječje likovno izražavanje dijete se prestaje slobodno izražavati i počinje se izražavati onako kako mu je to netko nametnuo. Crtanjem nametnutih oblika dijete dobiva odobravanje i pohvale odraslih te stoga nastavlja u tom smjeru kako ne bi dobilo lošu kritiku. Prema Belamarić (1987) postoje dvije skupine ometanja dječjeg likovnog stvaralaštva. U izravno miješanje i interveniranje u dječje likovne radove ubraja se širenje shematskih oblika među djecom, izlaganje dječjih radova, crtanje djeci, ispravljanje dječjih oblika, slikovnice za bojenje. U skupinu ometanja odgojnim postupcima i stavovima ubraja se komentiranje i prigovarivanje, vrednovanje i procjenjivanje dječjih likovnih radova, urednost, preciznost i prenaplašavanje vrijednosti. Poznato je da djecu ne bi trebali forsirati da uče samo uobičajene simboličke sustave kao što su slova i brojevi jer bi to moglo utjecati na njihovo samostalno izražavanje. Isto tako, potrebno je izbjegavati pretjerano procjenjivanje i prosuđivanje njihovih uradaka što znači da ih ne bismo trebali previše grditi, ali niti hvaliti za njihov likovni rad. Pogotovo se to odnosi na radove koje ni sami ne razumijemo. Umjesto toga, potrebno je pokazati razumijevanje i interes za značenje tog rada, a pri otkrivanju značenja mogu nam pomoći djeca. (Slunjski, 2013)

1.3. Likovni razvoj

Likovni razvoj kod djeteta počinje s fazom šaranja. Prije te faze (do godinu i pol starosti) dijete nema dovoljno razvijenu motoriku ruke, ali nema ni potrebu i sposobnost za likovnim izražavanjem. Faza šaranja je faza u kojoj se šare mijenjaju iz jednostavnih crta koje su povučene iz zgloba ramena i lakta do manjih kružnih crta koje su povučene iz zglobova šake i prstiju. Faza sheme je faza koja traje od 3. godine i 6 mjeseci do 5. godine života. U ovoj fazi dijete prikazuje prepoznatljive figure s najjednostavnijim elementima. Crtež čovjeka obavezno prikazuje lice dok su ruke i noge uglavnom bez oblika tijela. Na licu dijete prikazuje oči i usta. Faza razvijene sheme traje od 5. do 8. godine. U toj fazi crtež čovjeka postaje upotpunjen detaljima kao što su uši, obrve, kosa, vrat, debljina ruku i nogu, odjeća, nakit itd. U ovoj fazi dijete proširuje svoje teme crtanja pa tako crta čovjeka u različitim položajima (npr. ležanje u krevetu, radovi u kući, prirodi, igra s loptom itd.). U fazi oblika i pojava koja traje od 8. do 10.

godine djetete u svojim crtežima povećava realnost prikaza objekata i figura, prikazuje pokret, profil i osnovne prostorne odnose.

Od 4. godine i 6 mjeseci kod dječjih radova zapažaju se različite karakteristike likovnog izraza djeteta, a to su: transparentni rendgenski crtež, dinamičnost crteža, prevaljivanje crteža, cjelovitost prikaza motiva. Transparentni rendgenski crtež je crtež u kojem djetete npr. u prikazu kuće prikazuje sve ono što se u toj kući nalazi bez obzira što se to neposredno ne može vidjeti. Tako će npr. nacrtati i motor u autu ili drugu nogu jahača na konju. Dinamičnost crteža nastaje zbog dječje nesposobnosti da prikažu ljudski pokret. Tako će npr. kada osoba na crtežu treba nešto dokučiti sa stola, djetete će mu produžiti ruke. Prevaljivanje crteža je posljedica teškoća u prikazu prostora u kojem djetete drugi plan crteža prikazuje u paralelnoj liniji odmah iznad prvog plana. Cjelovitost prikaza motiva je posljedica cjelovitog shvaćanja pojava u svom okruženju. Djetete pri crtanju pokazuje širi sadržaj od zadanog motiva, npr. ako djetetu zadamo da nacrtava sidro, ono će nacrtati cijeli brod. Razvoj likovnih sposobnosti kod djece ne razvija se ujednačeno nego u određenom vremenskom razdoblju. Razvijaju se u razvoju kreativnosti, optičkom tematskom razvoju, oblikovnom razvoju i semiotičkom razvoju. Kreativnost djeteta je sve do devet i pol godina najrazvijenija, a nakon te dobi dominira optičko-tematski razvoj što znači da je crtež djeteta uvjetovan sve većom sposobnošću zapažanja. S obzirom na likovne sposobnosti postoje različiti likovni tipovi djece. Tako postoje vizualni tip (osjetljivo zapažanje i „realan“ crtež), imaginarni tip (likovni izraz temelji se na mašti), intelektualni tip (likovni izraz se temelji na vizualnom pamćenju i likovno-kreativnom mišljenju), ekspresivni tip (likovni izraz temelji se na emocijama), senzitivni tip (likovni izraz temelji se na osjetljivom opažanju), tip vizualnog pamćenja (likovni izraz temelji se na vizualnom pamćenju stvari koje ga okružuju), analitički tip (likovni izraz temelji se na zapažanju detalja), sintetski tip (likovni izraz temelji se na cjelini objekta i samog izraza, jednostavni likovi i njihovi odnosi). Likovni razvoj djeteta sastoji se od faza te je uvjet za postizanje više faze razvoja, postignuta razina jedne, prethodne razvojne faze. Likovna kultura je područje u kojem ne postoji krajnji cilj. (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010).

1.4. Likovni materijali

Ovisno o dobi djeteta potrebno mu je omogućiti na biranje sredstva i materijale likovnog izražavanja. Likovne materijale dijelimo na slikarske, kiparske, crtaće, grafičke materijale. Crtaći materijali dijele se na suhe (crtaća kreda, ugljen, olovka), vlažne (bajc, lavirani tuš, tuš) te jednobojne flomastere. Slikarski materijali su suhi (suhe i voštane paste, kolaž, asamblaž)

i mokri (gvaš, akvarel, akril, tempera) i uljano vezivo (uljane boje, enkaustika, pastele). Grafički materijali su plošni tisak, visoki tisak i duboki tisak. (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010). Svaki stvaralačko – estetski rad u podlozi ima postojanje određene ideje ili namjere koje se mogu iskazati samo određenim materijalom. Navedeni princip važno je razvijati upravo kod djece rane i predškolske dobi koja postupno usvajaju postupke radnog i stvaralačkog procesa. Uloga odgojitelja je da djecu usmjerava, da organizira sredinu koja ih okružuje, da im predlaže vrste materijala te načine uporabe istih u procesu likovnog izražavanja. (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010)

1.5. Crtaće tehnike

Crtaće tehnike su tehnike koje se mogu podijeliti na suhe i mokre tehnike. Prema Boduliću (1982) djeca bi trebala svladati držanje likovnih alata isto kao i njihova fizička svojstva. Kao crtaće tehnike Jakubin (1999) navodi kedu, ugljen, kemijsku, flomaster, olovku, lavirani tuš, tuš-pero, tuš-drvce, tuš -kist i tuš-trsku od čega su suhe tehnike kemijska, kreda, ugljen i olovka. Za olovku se može reći da je osnovna crtaća likovna tehnika, a ujedno i tehnika s kojom se dijete prvo susreće. Perasović (1994) navodi kako se olovka sastoji od drvene obloge koja štiti uložak ili minu koja se nalazi unutar tog drvenog obloga od lomljenja. Isto tako, drveni oblog omogućuje jednostavnije korištenje olovke te sprječava prljanje ruke tijekom njenog korištenja. Olovke se mogu podijeliti prema njihovoj tvrdoći te stoga postoje mekane, srednje tvrde i tvrde olovke. Takva podjela ovisi o količini gline i grafita od kojih se ta olovka proizvodi. Razlika između mekih i tvrdih olovaka može se vidjeti u tragovima koje one ostavljaju na papiru. Mekane olovke, koje u sebi imaju više grafita u odnosu na glinu, ostavljaju masniji i tamniji trag na papiru. Tvrde olovke, koje u sebi imaju više gline u odnosu na grafit, na papiru ostavljaju svjetliji trag. Pomoću mekih olovaka omogućuje se nijansiranje svjetlosne vrijednosti tona, odnosno tonska modelacija. Zato su mekane olovke bolje za crtanje, dok se tvrde olovke koriste za oštre i precizne linije. Kao dobra vježba za korištenje olovke smatra se slobodna igra u kojoj nije određen motiv te će dijete nakon toga lakše izvoditi crteže u kojima će biti određen motiv. (Bodulić, 1982) Podloga na kojoj se koristi tehnika olovke je papir koji može biti različitih vrsta: bijeli ili tonirani, deblji ili tanji, glatki ili hrapavi. (Jakubin, 1999)

1.6. Dosadašnja istraživanja

U jednom od provedenih istraživanja o likovnom razvoju djece predškolske dobi autorica je djecu iz eksperimenta podijelila u 3 skupine: mlađu (djeca od 3 godine do 4 godine i 5 mjeseci), srednju (djeca od 4 godine i 5 mjeseci do 6 godina) i stariju skupinu (djeca u dobi od 6 do 7 godina). Mlađa skupina imala je ciklus od 9 aktivnosti. Imali su na raspolaganju različite materijale i tehnike (vodene boje, tempere, crtaće tehnike po slobodnom izboru, glinamol, flomastere, razne materijale za nizanje itd.). Kod mlađe skupine zaključuje se doživljaj raznih inačica likovne aktivnosti. Potaknuti igrom, djelomično su ostvarili napredak u raznim likovnim područjima. Srednja skupina imala je također 9 zadataka, slikanje bojama uz podlogu vesele glazbe, izrada patuljaka od glinamola, otiskivanje raznim pečatima, slikanje vodenim bojama, crtaće tehnike slobodnog izbora, prostorno plastično oblikovanje pojmova blagost, nježnost pomoću glinamola, slobodan izbor materijala za prikaz bliskosti dvaju osoba i slično. Dok su starijoj skupini predstavljene složenije likovne tehnike ili one koje još nisu korištene (pastele, prstne lutke, crtaća tehnika zavezanih očiju s ograničenjem na 2 minute dok drugo dijete pogađa o čemu se na crtežu radi, izrada kućice unutar prostorije). U izvedenom programu autorica zaključuje da se likovnost kod djece potiče ne samo potrebama za likovnim izražavanjem već i potrebama za raznim igrama. Likovno izražavanje i igra motivi su stalnog razvoja djece u predškolskoj dobi. (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010)

2. CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja bio je uvidjeti koliko je kod djece predškolske dobi razvijen likovni senzibilitet tijekom crtanja promatranjem koristeći se samo olovkom, bez korištenja boje. Jedan od ciljeva također je bio ustanoviti koliko je razvijena vještina promatranja na temelju vlastitih vizualnih iskustava te samostalno zapažanje kod djece. Trebalo je ustanoviti koliko će ih zaintrigirati namjenska, dugotrajna pažnja i usmjereno promatranje zadanog objekta.

3. METODE ISTRAŽIVANJA

U istraživanje bilo je uključeno 34 djece u dobi od 3 do 6 godina, oba spola. Istraživanje je provedeno u ožujku 2022. godine u ruralnom naselju u jednoj od predškolskih ustanova Brodsko - posavske županije. Bila su uključena djeca mješovite odgojno - obrazovne skupine podijeljena u dvije podskupine; srednja starosna skupina (djeca 3-5 godina) i starija starosna skupina (djeca 4-6 godina). Djeca su tijekom eksperimenta bila raspoređena u grupe tako da je za svakim stolom sjedilo 4 – 8 djece. Na svakom stolu pred njima se nalazio po jedan umjetni cvijet (gerber). Prije aktivnosti djeci je objašnjeno što se pred njima nalazi te su upućeni da cvijet smiju opipati i promotriti sa svih strana. Podijeljeni su im svakome po jedan papir i olovka. Njihov je zadatak zatim bio nacrtati cvijet koji vide pred sobom. Zadatak nije bio vremenski ograničen, svatko je imao vremena koliko mu je potrebno.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

U ovom istraživanju 34 dječja rada podijeljena su u pet kategorija: minijaturisti, originalne kreacije, početni pokušaji, radovi koji idu prema simbolima i unutarnji svjetovi. Radovi su podijeljeni u kategorije prema njihovim karakteristikama, a pored svakog rada naglašena je dob djeteta (od tri do šest godina). Ispod svake grupe radova nalazi se analiza u kojoj su opisane karakteristike linija, usredotočenost na detalje, ispunjavanje prostora papira, početni pokušaji crtanja cvijeta, izražavanja djeci nečeg njima bitnog i slično.

Minijaturisti

U kategoriji minijaturista nalaze se djeca od tri godine i šest mjeseci do pete godine života. U toj dobi djeca se nalaze u likovnoj fazi izražavanja primarnim simbolima. Dijete shvaća da različiti oblici i linije mogu prikazivati nešto iz okoline. Tako na prvom crtežu možemo primijetiti krugove različitih veličina. Sljedeća četiri crteža (3god,6mj; 4god, 6mj; 4god, 6mj; 4god, 8mj) prikazuju nam obrisne i strukturne linije. Na svakom crtežu pomoću strukturnih linija imamo naglašene glavne dijelove cvijeta. Tako su naglašeni dijelovi poput listova i tučka cvijeta. Zadnji crtež (5 god) sastoji se od obrisne linije te pokazuje potrebu za korištenjem boje

kako bi prikazao realnu boju cvijeta kojeg je dijete crtalo. U ovoj kategoriji djeca crtaju minijaturne cvjetove koji zauzimaju samo mali dio papira, ugao ili više minijaturnih kružnih oblika kako je prikazano na prvom crtežu. Radovi imaju slične karakteristike, dok prvi crtež sadrži kružne oblike.

Originalne kreacije

U kategoriji originalnih kreacija nalaze se djeca od pet godina starosti. U ovim radovima možemo primijetiti obrisne i strukturne linije. Djeca u ovoj dobi uz dane upute usredotočuju se na detalje kao što su laticice te je crtež puno bogatiji detaljima. Cvijet kojeg su crtali ima više redova gusto poslaganih laticica. Prvi crtež prikazuje laticice u obliku gustih linija, dok npr. zadnji crtež prikazuje više kružnih obrisnih linija kako bi se prikazao velik broj laticica. Radovi sadrže strukturne linije za naglašavanje npr. stabljike i tučka cvijeta. Papir postaje sve više ispunjen, odnosno crtež je veći. Na jednom crtežu imamo prikaz tla što prikazuje da cvijet više „ne lebdi“ u zraku nego stoji uspravno na nekoj podlozi. U ovoj kategoriji javila se potreba za korištenjem boje kako bi se realnije prikazao cvijet. Crteži, s obzirom da sva djeca imaju pet godina, imaju slične karakteristike u crtanju.

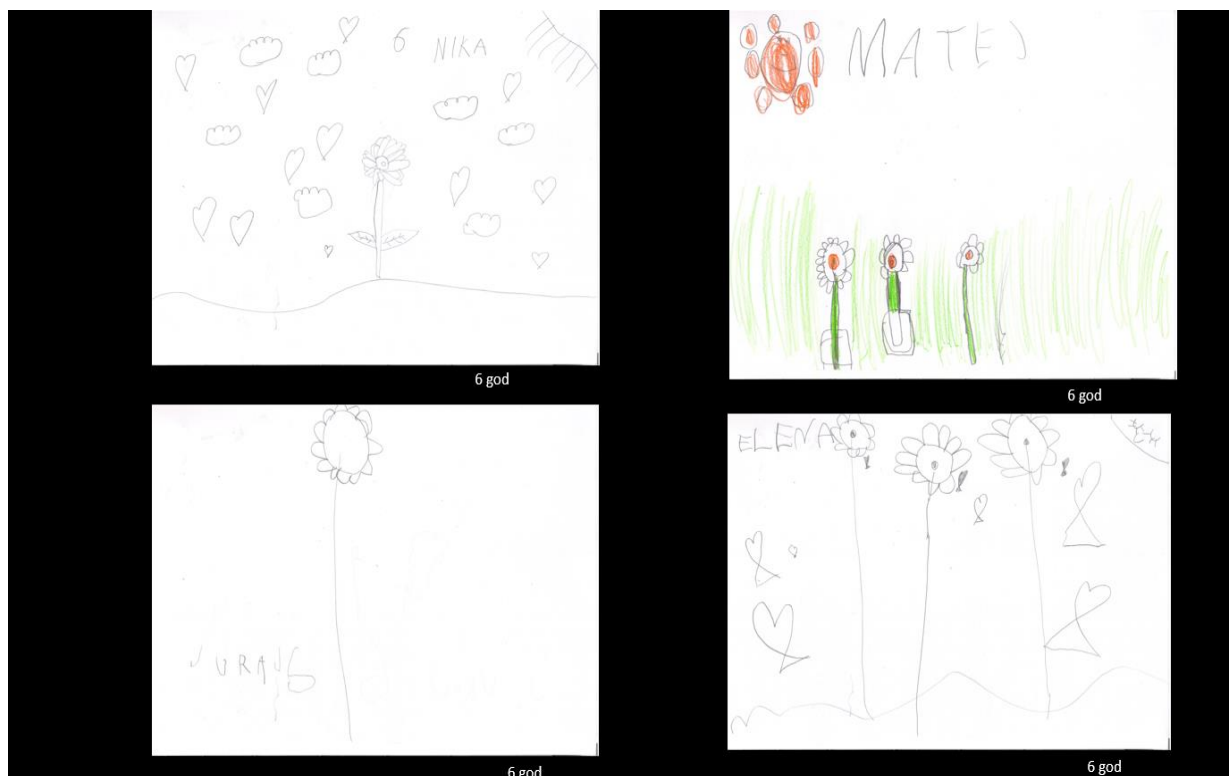
Početni pokušaji

U kategoriji početnih pokušaja nalaze se djeca od tri godine do četiri godine i sedam mjeseci života. Djeca ove dobi nalaze se u fazi šaranja. Na prvom i zadnjem crtežu možemo primijetiti nekakve početne oblike prikaza cvijeta, dok se na ostalim crtežima prikazuju jednostavnije kružne linije koje su karakteristične za ovu fazu. Šare se mogu promatrati s bilo koje strane papira. U toj fazi dijete na početku faze koristi jednostavnije crte, a što se više primiće kraju te faze počinje koristiti manje i veće kružne šare (faza kontroliranog šaranja). U ovoj fazi dijete je više usredotočeno na pokrete ruke nego na crtež koji nastaje tim pokretima. Tim pokretima nastaju crte koje su zakrivljene (kružne linije) te crte koje su u smjeru gore-dolje koje možemo primijetiti u priloženim crtežima. Djeca nakon ove faze prelaze u fazu slučajne reprezentacije.

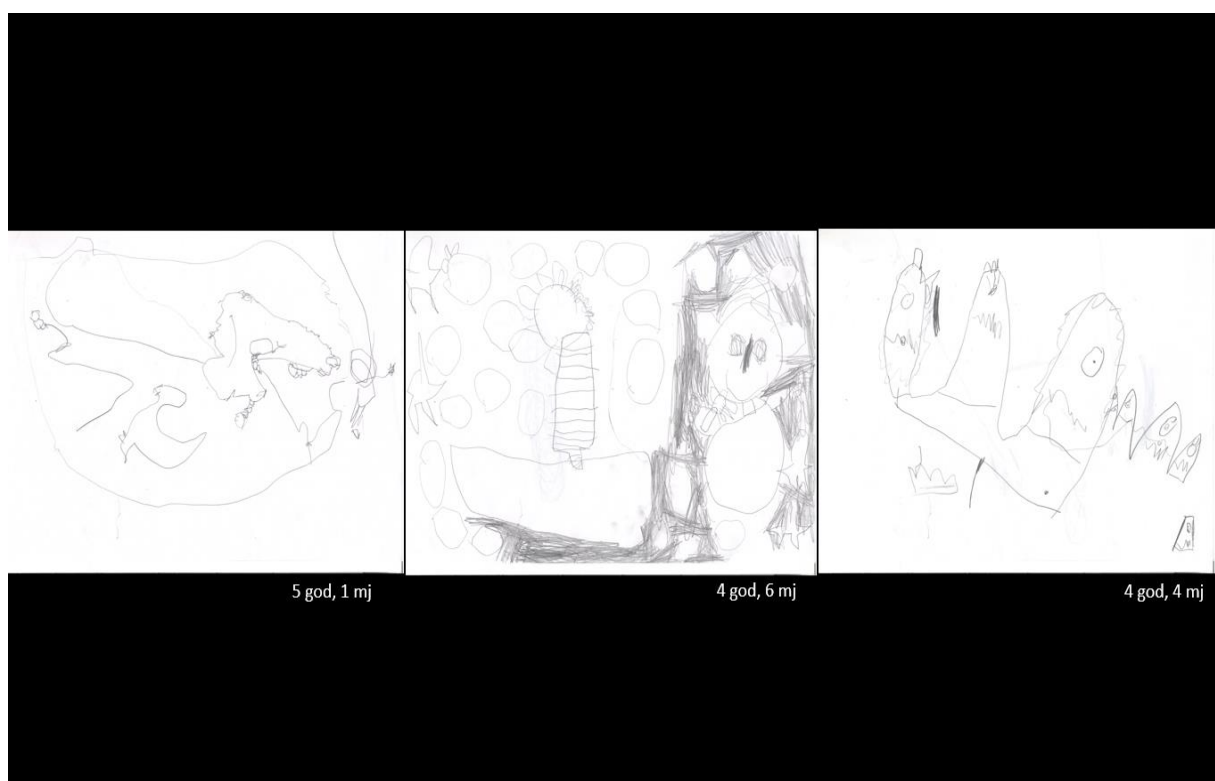
Radovi koji idu prema simbolima

U ovoj kategoriji nalaze se djeca od četiri godine i šest mjeseci do šest godina životne dobi. Na ovim radovima pretežno se nalaze samo obrisne linije. Javlja se i potreba za bojicama kako bi

se realnije prikazao crtež. Ovi radovi pretežno idu prema simbolima cvijeta što znači da se djeca više oslanjaju na naučeni simbol cvijeta nego što se usredotočuju na cvijet koji se nalazi ispred njih. Uz prikaz cvijeta nalaze se simboli srca, sunca i oblaka. Pomoću simbola sunca i oblaka prikazuju okolinu tog cvijeta u prirodi, dok su srca simboli pomoću kojih su djevojčice prikazale nešto što je njima važno. Uz to, prikazana je i podloga što predstavlja uspravan položaj cvijeta, a ne da cvijet „lebdi“ u zraku. Djeca su nastojala ispuniti cijeli papir.

Unutarnji svjetovi

U ovoj kategoriji nalaze se djeca u dobi od četiri godine i četiri mjeseca do pet godina i jednog mjeseca. Na ovim crtežima možemo primijetiti obrisne i strukturne linije. Ovdje djeca izražavaju svoje unutarnje misli te prikazuju nešto njima važno. Od oblika možemo primijetiti velike kružne šare (na prvom crtežu) sa različitim oblicima unutar toga. Na drugom crtežu prikazano je više krugova od kojih se na jednom nalaze manji krugovi što možemo zaključiti da se možda radi o prikazu cvijeta. Isto tako, nalazi se figura koja se sastoji od većih krugova. U gornjem krugu prikazane su oči, nos i usta pa možemo zaključiti da se radi o nekakvom

prikazu čovjeka. Oko te figure nalaze se strukturne linije pomoću kojih je dijete „uokvirilo“ figuru. Na trećem crtežu ne možemo pretpostaviti radi li se o prikazu cvijeta (oblik i povučena linija kao stabljika) ili o prikazu nečeg drugog. Djeca su crtežom ispunila cijeli papir.

5. RASPRAVA

U istraživanju razvoja likovnog senzibiliteta bilo je uključeno 34 djece u dobi od 3 do 6 godina. Djeca su podijeljena u mješovite odgojno – obrazovne skupine: srednja starosna skupina djece u dobi od 3 do 5 godina i starija starosna skupina djece u dobi od 4 do 6 godina. Istraživanje je provedeno u ožujku 2022. godine u ruralnom naselju u jednoj od predškolskih odgojno – obrazovnih ustanova Brodsko – posavske županije. Djeci je voditeljica aktivnosti (ja) bila otprije poznata jer je s njima provodila vrijeme tijekom stručno-pedagoške prakse. Tijekom eksperimenta djeca su bila raspoređena u grupama tako da je za svakim stolom sjedilo 4-8 djece. Na svakom stolu pred njima se nalazio po jedan (jedan na četvero djece) umjetni cvijet (gerber). Likovna tehnika ovog eksperimenta je bila olovka. Pomoću olovke djeca mogu povlačiti deblje i tanje crte, crte različitih tonova i slično. Prije same aktivnosti djeca srednje starosne skupine u dobi od 3 do 5 godina slušala su slikopriču dok su sjedila u krugu. Slikopriča je prikazivala put djevojčice kroz veliku šumu u kojoj je nailazila na različite biljke i životinje. Kada je došla do kraja šume pred njom se stvorila velika livada puna cvijeća. Htjela je iznenaditi svoju majku s jednim poklonom, a djeca su trebala biti motivirana pogoditi o kojem se poklonu radi. Nakon dječjih prijedloga, iz torbe je izvađeno cvijeće te su djeca bila vrlo iznenađena. Odmah su došli do cvijeća i krenuli ga opipavati i mirisati. Slikopriča je bila uvodna motivacija za eksperiment crtanja cvijeta. Djeci je objašnjeno da cvijet smiju opipati i promotriti sa svih strana. Svakom od njih podijeljen je po jedan papir i olovka. Isto tako, eksperiment je proveden i u starijoj starosnoj skupini djece u dobi od 4 do 6 godina, ali bez uvodne motivacije slikopriče. Zadatak crtanja cvijeta nije bio vremenski ograničen, već je svatko imao vremena onoliko koliko mu je bilo potrebno. Tijekom aktivnosti djeca su opipavala i promatrala cvijet prema danim uputama. Primijećeno je da su djeca srednje starosne skupine u dobi od 3 do 5 godina imala kratkotrajniju pažnju, više su međusobno razgovarali, češće ustajali od stola tijekom aktivnosti te nisu obraćali previše pažnju na detalje cvijeta u odnosu na stariju starosnu skupinu djece u dobi od 4 do 6 godina. Srednju starosnu skupinu djece trebalo je više usmjeravati na detalje cvijeta poput količine latica koje se na njemu nalaze. Troje djece iz starije starosne skupine od 5 i 6 godina su unatoč uputama da je likovna tehnika olovka uzeli bojice kako bi obojali dijelove cvijeta i realističnije ga prikazali. Može se pretpostaviti da djeca u skupinama rijetko ili gotovo nikad ne koriste isključivo olovku za crtanje (i bojanje) te da imaju potrebu i želju za dočaravanjem crteža bojama.

34 dječja rada podijeljena su u kategorije po određenim karakteristikama. Ukupno je pet kategorija likovnih radova: minijaturisti, originalne kreacije, početni pokušaji, radovi koji idu prema simbolima i unutarnji svjetovi. U kategoriji minijaturista nalaze se crteži djece u dobi od tri godine i šest mjeseci do pete godine života. U toj dobi djeca se nalaze u likovnoj fazi izražavanja primarnim simbolima. Crteži su minijaturni, imaju slične karakteristike te odgovaraju spomenutoj fazi. U kategoriji originalnih kreacija nalaze se crteži djece u dobi od pet godina starosti. Djeca u ovoj kategoriji uočavaju više detalja, papir postaje sve više ispunjeniji, odnosno crtež postaje veći. U kategoriji početnih pokušaja nalaze se crteži djece u dobi od tri godine do četiri godine i sedam mjeseci. Ova dob karakteristična je za likovnu fazu šaranja te na crtežima možemo primijetiti početne pokušaje crtanja cvijeta te kružne linije. U kategoriji radova koji idu prema simbolima nalaze se crteži djece u dobi od četiri godine i šest mjeseci do šest godina. Crteži pretežno prikazuju obrisne linije cvijeta te se može primijetiti da se djeca više oslanjaju na crtanje naučenog simbola cvijeta nego na promatranje cvijeta koji se nalazi ispred njih. Uz to, neki od radova prikazuju simbole srca, sunca i oblaka čime se crtež dopunjava. U kategoriji unutarnjih svjetova nalaze se crteži djece u dobi od četiri godine i četiri mjeseca do pet godina i jednog mjeseca. Ova kategorija crteža prikazuje obrisne i strukturne linije pomoću kojih djeca prikazuju nešto njima važno.

Možemo primijetiti da su se djeca srednje starosne skupine vrlo zainteresirala za aktivnost crtanja cvijeta zbog prethodne uvodne aktivnosti pričanja priče uz pomoć slika. Pričanje priče može utjecati na psihološki, kognitivni, socioemocionalni razvoj, razvoj mašte i govora pa tako i na likovni razvoj. Peić (1983) navodi kako je svijet likovnih umjetnosti dio općeg svijeta u kojem su uključeni ples, gluma, muzika i književnost. Pažnja kod djece se razvija aktivnošću te je usko vezana za emocionalnu privrženost i dječji interes za nešto. Dakle, tijekom crtanja dijete je usredotočeno na crtež i provođenjem više vremena crtajući i održavajući pažnju na crtežu, pažnja će se time više i razvijati. Isto tako, dječja pažnja može se potaknuti znatiželjom. Time djeca imaju više motivacije i pozitivnih emocija što osigurava pažnju. Promatranjem objekta crtanja dijete razvija vještine samostalnog zapažanja. Promatranje i usredotočivanje na predmet crtanja dijete uz razvijanje pažnje razvija i druge intelektualne procese. Tijekom aktivnosti crtanja promatranjem odgojitelj ima veoma važnu ulogu. On poticajnim pitanjima usmjeruje dijete na što treba usmjeriti pažnju. Tako su i djeca u provedenom istraživanju bila usmjerena na broj latica, njihov položaj, izgled tučka i slično. Balić – Šimrak (2010) navodi kako djeca uče gledati, ali da samostalno odabiru, obrađuju te na vlastiti način objedinjuju ono što vide. Time se likovnim aktivnostima razvijaju stvaralačke sposobnosti, sposobnosti

vizualnog zapažanja, vizualnog razmišljanja zbog čega je proces likovnog obrazovanja vrlo važan za dijete i njegov cjelokupni razvoj. (Duh i sur., 2016)

Likovni razvoj smatra se važnom ulogom za pripremu i osposobljavanje djece za osnovnu školu. Uloga odgojitelja je dobro isplanirati, organizirati i provesti likovne aktivnosti koje znatno utječu na kreativnost, kognitivno mišljenje, motoričke sposobnosti ruku, prstiju i šaka. Isto tako, pomaže im u izražavanju emocija, misli te jačanju samopouzdanja. (Vrbić – Mačak, 2020) Opće je poznato da će se djeca samoinicijativno uključivati u likovne aktivnosti te da moraju proći kroz određene faze likovnog razvoja. Zbog toga je također važno da odgojitelj poznaje likovne faze dječjeg stvaralaštva kako bi im osigurao okruženje u kojem će djeca moći istraživati, omogućiti im različite materijale kako bi poticao njihovu znatiželju te kako će planirati, organizirati i provoditi likovne aktivnosti prema njihovim potrebama i interesima. Interes djece može se poticati i sa usmjeravanjem pažnje. Dakle, potrebno je dijete potaknuti da razmišlja, smišlja, mašta te krene u spontanu igru različitim likovnim pomagalima. (Šipek, Vidović, 2015) Dječji interes za likovne aktivnosti čime se potiče i razvoj likovnog i estetskog senzibiliteta uz materijale, može se poticati enciklopedijama, slikovnicama, posjetima različitim galerija i slično. (Balić-Šimrak, 2010) Prema Belamarić (1986) likovne stvaralačke sposobnosti mogu se razvijati ili oslabiti onoliko koliko je djetetu omogućeno pravo njegovog individualnog izražavanja.

U provođenju likovnih aktivnosti veliku i važnu ulogu ima i likovni projekt. Svaki likovni projekt sastoji se od odgojiteljevog usmjeravanja i individualnog likovnog stvaralaštva djece iako je veća usmjerenost na dječje stvaralaštvo. Odgojitelji u likovnom projektu, osim što usmjeravaju djecu, postaju i njihovi partneri koji sudjeluju u poticanju aktivnosti te zajedno s djecom stvaraju plan razvoja projekta. Likovni projekti sastoje se od faza učenja, igre, stvaralačke faze, faze rada i faze vrednovanja što svakako doprinosi dječjem cjelokupnom razvoju.

U početku dječjeg likovnog izražavanja djeca koriste boje bez povezivanja boje sa bojama stvarnog svijeta. Sklonost prema bojama dijete iskazuje u dobi od četiri do sedam godina. (Škrbina, 2013) Opće je poznato da djeca prilikom svog likovnog izražavanja svoje osjećaje mogu prikazati bojama. Tako će koristiti tamne boje (npr. crna, smeđa itd.) za iskazivanje tužnih osjećaja dok će zelenom i žutom prikazivati pozitivne emocije. Davanjem različitih materijala i boja djeci na korištenje može se puno saznati o dječjim emocijama, mislima i osjećajima. Likovna tehnika olovke koja je korištena i u ovom istraživanju prva je likovna tehnika s kojom se djeca susreću. Mnoge druge tehnike kao što su crtačke tehnike flomasterima ili slikarske

tehnike pastelama, akvarelom i temperama djeci daju širok spektar boja, pobuđuju znatiželju i radoznalost korištenjem vode (akvarel tehnika), otiskivanjem (tehnika tempere) te uveliko pomažu u razvoju motoričkih sposobnosti, spretnosti i općenito cjelokupnom razvoju. Stoga, u budućim istraživanjima mogu se koristiti likovne tehnike koje nude širok spektar boja koje će omogućiti dublju analizu (npr. dječji osjećaji). Isto tako, tijekom provedenog eksperimenta može se primijetiti da djeca imaju potrebu za korištenjem boja kako bi realističnije prikazali stvarnu sliku.

6. ZAKLJUČAK

Cilj ovog istraživanja bio je uvidjeti koliko je razvijen likovni senzibilitet kod djece rane i predškolske dobi. Likovna tehnika u ovom istraživanju bila je olovka. Dakle, djeca su bez korištenja boje crtala promatranjem cvijet koji se nalazio ispred njih. Prije aktivnosti djeca srednje starosne dobne skupine u dobi od tri do pet godina imala su uvodnu motivaciju slušanja priče uz pomoć slika (slikopriča) što ih je i zainteresiralo za crtanje cvijeta olovkom. Starija starosna dobna skupina u dobi od četiri do šest godina nije imala uvodnu motivaciju, ali su svakako bili zainteresirani za likovnu aktivnost. Prije same aktivnosti djeci je objašnjeno da cvijet mogu opipavati i promatrati sa svih strana kako bi što bolje uočili njegove karakteristike. Zaključeno je da sa su djeca srednje mješovite starosne skupine imala kratkotrajniju pažnju, više su međusobno razgovarali, češće ustajali od stola te ih je bilo potrebno više usmjeravati nego stariju mješovitu starosnu skupinu djece. Djecu se najviše usmjeravalo na količinu i položaj latica te izgled tučka. 34 dječja likovna rada podijeljena su u pet kategorija: minijaturisti, originalne kreacije, početni pokušaji, radovi koji idu prema simbolima i unutarnji svjetovi. Svaka kategorija opisana je prema svojim karakteristikama, vrsti linija, popunjenosti papira, usredotočenosti na detalje i slično. Veoma važnu ulogu u likovnom izričaju djece ima odgojitelj. Odgojitelj je osoba koja djeci osigurava kvalitetno okruženje, opskrbljuje djecu različitim materijalima te planira, organizira i provodi likovne aktivnosti. Isto tako, vrlo je važno da odgojitelj poznaje likovne razvojne faze djece. Likovni razvoj započinje fazom šaranja, a zatim slijede faza sheme, faza razvijene sheme, faza oblika i pojava. Jako je važno djecu motivirati za samu aktivnost. Navedeno je kako je u svijet likovne umjetnosti uključen ples, muzika, gluma i književnost pa je tako i slikopriča o djevojčici koja je šetala šumom motivirala djecu srednje starosne skupine na crtanje cvijeta koji je bio dio spomenute priče. Dječja igra je najprimjereniji oblik poticanja stvaralaštva i učenja, stoga su igra i likovno stvaralaštvo u interaktivnom odnosu. Osmišljavanjem i provođenjem likovnih aktivnosti odgojitelj kod djece razvija i njeguje likovnu radoznalost čime se potiče likovno stvaralaštvo, usvaja se likovni jezik, razvija se vizualna percepcija, mašta, memorija, estetski senzibilitet, kreativno mišljenje, tehnička spretnost, osjećaj za prostorne odnose itd. Dječja pažnja također se može razvijati različitim aktivnostima i poticanjem znatiželje kod djece čime se dovodi i do veće motivacije i pozitivnih emocija. Crtanje promatranjem objekta razvija kod djece vještine samostalnog zapažanja, no u takvim aktivnostima veliku ulogu ima i odgojitelj. On svojim pitanjima usmjerava djecu na što trebaju obratiti pažnju. Tako su i djeca u ovom eksperimentu najviše bila usmjerena na laticu i tučak cvijeta. Neka djeca su tijekom aktivnosti imala potrebu za korištenjem boja s kojima bi realističnije prikazala cvijet kojeg promatraju. Sklonost prema

bojama dijete iskazuje u dobi od četiri do sedam godina te pomoću njih može iskazati svoje osjećaje i misli. Stoga se za buduće istraživanje za dublju analizu (npr. osjećaja) predlaže korištenje likovne tehnike sa širokim spektrom boja. Likovni jezik kod djece je od velike važnosti iz razloga što djeca likovnim izražavanjem mogu izraziti nešto što drugim jezikom ne mogu. Zato je važno da odrasli ne „guše“ dječji likovni jezik neprimjerenim postupcima, odnosno da ne uče dijete kako treba crtati. Zaključno, potrebno je znati dječje razvojne likovne faze, osigurati kvalitetno okruženje, opskrbiti djecu raznim likovnim materijalima, motivirati ih različitim izričajima te kvalitetno planirati, organizirati i provoditi likovne aktivnosti kako bi kvalitetno utjecali na razvoj likovnog senzibiliteta, ali i cjelokupnog dječjeg razvoja.

LITERATURA

- Balić-Šimrak, A. (2010). Predškolsko dijete i likovna umjetnost. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 16(62-63), 2-8. Preuzeto <https://hrcak.srce.hr/124737>
- Belamarić, D. (1986). *Dijete i oblik – likovni jezik predškolske djece*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bodulić, V. (1982). *Umjetnički i dječji crtež, priručnik za odgajatelje i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
- Brešan, D. (2008). *Dječja likovna kreativnost : od prve do desete godine života*. Osijek: Učiteljski fakultet u Osijeku.
- Čandrlić, J. (1988). *Kreativni učenici i nastavni proces*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- Duh, M., Herzog, J. i Lazar, M. (2016). Nivo likovno-kreativnog razvoja u različitim programima osnovnoškolskog obrazovanja. *Školski vjesnik*, 65 (Tematski broj), 49-62. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/160075>
- Herceg, I., Rončević, A., Karlavaris, B. (2010). *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa.
- Kroflin, L., Nola, D., Posilović, A., Supek, R. (1987). *Dijete i kreativnost*. Zagreb: Globus.
- Jakubin, M. (1999). *Likovni jezik i likovne tehnike: Temeljni pojmovi*. Zagreb: Educa.
- Perasović, M. (1994). *Slikarski rječnik*. Split: Narodno Sveučilište Split.
- Pivac, D. (2016.) *Poticanje dječjeg likovnog stvaralaštva i mašte u komunikaciji s kulturnom baštinom*. *Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*. Vol.65 (tematski broj/svibanj). str. 347-356., Dostupno na - <http://hrcak.srce.hr/160226>
- Slunjski, E. (2013). *Kako djetetu pomoći da...(p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti, priručnik za roditelje, odgajatelje i učitelje*. Zagreb: Element.
- Šipek, B. (2015). *Kako komunicirati likovnim jezikom djece*. *Dijete, vrtić, obitelj*, 21 (79), 21-22. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/172745>
- Škrbina, D. (2013). *Art terapija i kreativnost (multidimenzionalni pristup u odgoju, obrazovanju, dijagnostici i terapiji)*. Zagreb: Veble commerce.

Vrbić – Mačak, B. (2020). Likovne aktivnosti djece rane i predškolske dobi. Educa. Prosinac 2020., sv. 13, str. 93-98. 6p. Preuzeto s <https://tinyurl.com/2p8ttwm6>

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)